

HIZMAN (HAZMAN) YAPIMI

Çukurova'nın kuzeyindeki Orta Toros Dağları'nın Kadirli, Sumbas, Kozan ve Andırın ilçelerimizin ormaniçi köyleri ile yaylalarında hızmanlar yapılırdı.

Hızman, bazı yerlerde de hazman denilen bir gereç bir el sanatıdır. Şekli, yapımı ve üzerindeki süsleme ve estetik aksesuarları ile aynı zamanda bir el sanatıdır.

1967-68 yılları arasında Ceyhan Lisesi öğrencisi iken, çok sevdiğim, resim ve Sanat Tarihi öğretmenim Mustafa Çerçi'den öğrenmiştim. Sanat, insanların duygu ve düşüncelerini yansıtan çalışmalardır. Resim, müzik, heykel v.b. Sanat da insanların zaruri ihtiyaçlarını karşılama gayesi yoktur. Sanat zevk için yapılır. Zanat ise; insanların herhangi bir ihtiyacını karşılamak için yaptıkları, çalışmalar sonunda ürettikleri araç ve gereçlerdir. Ayakkabı, kap, elbise yapmak, dikmek gibi.

Hızman yapımıcılığı insanların Cumhuriyet Dönemi öncesinde ve daha elli altmış yıl öncesine kadar Toros yerleşim yerlerindeki insanlar çiriş kökünden elde ettikleri undan, eritilmiş tereyağ, süzölmüş bal, sıvı pekmez koymak için yaptıkları bir kapdır.

İlkbaharda Toros Yaylalarının belli bir rakımında çiriş bitkisi yetişir. Çirişin yaprakları yirmi santimetre kadar uzunluğunda, iki santim kadar genişliğinde iki katlı, bir kama kılıfı şeklinde yeşil yapraklı, kendine has, güzel kokulu bir bitkidir. Bu yapraklar ilkbaharda toplanıp; mahalli pazarlarda, tablacılarda satılır. Yapraktan ispanak gibi yoğurtlu kavurma, börek gibi yiyecekler yapılır.

Çirişin kökü havuç kökü gibidir. Kökler, köylüler tarafından kazılarak çıkartılıp toplanır. Çiriş kökleri, bir sokuda, yada yassı bir taş üzerinde, taş ile vurula vurula ezilip, macun haline getirilir. Bu macun düz, temiz bir yüzeye, bir santim kadar kalınlığında serilip, güneşte kurutulur.

Kurutulmuş çiriş macunu taş dibekte dövüle dövüle çiriş tozu, unu elde edilir. Hızman yapımının ve ayakkabıların taban köselelerinin yapıştırılması için kullanılan ana madde çiriş tozudur.

Hızman yapım ustası yaşlı, becerikli deneyimli Anadolu Kadınlarımızdır. Hızman kalıbı için bitli bezde denilen Sümerbank bezinden hızman kalıbı kesilip dikilerek hazırlanır.

Hızman kalıbı yapılacak hızmanın büyüklüğüne göre küçük, orta ve büyük olarak üç boy yapılır. (Yirmibeş, kırk ve altmış santimetre boylarında yirmi, otuz, elli santimetre eninde yapılan hızman kalıbı)

Hızman kalıp bezi, hızmanın şeklinde olduğu gibi, tabandan yukarı, hızman boynundan ağzına kadar, gövde kısmı simetrik şişkin, oval boyun kısmı ise el ile avuçlanıp tutulacak boyda, orantılı olarak hazırlanır.

Bu torba şeklindeki kalıbın boyun kısmına, her iki yanlı estetik iki parça ip geçecek kulp, bezden dikilip şerit halinde dikilir.

Kalıbın içi, un kepeği, yada elenip, kurutulmuş, temiz bulgur görünümündeki köstebek toprağı ile doldurulup ağzı bağlanır. (Bu kalıbın içine insan sağlığına zararlı ince kum, odun talaşı gibi maddeler konulmamalıdır.)

Bir leğende, çiriş tozu su ile özenerek, belli bir kıvamda bir macun haline getirilir.

Bu macun, hızman kalıbı, torba üzerine ustası tarafından, eli ile yarım santimetre kadar, iyice bastırılarak sıvanıp, el suya batırılarak yüzey cilalı, düzgün bir hale getirilir. Kulp bezleride iç ve dıştan bu macun ile kilteli bir kayış, kulp halinde sıvanır. Kulp ile boğaz arası boşluk kalır.

Sonra maharetli hızman ustası o yıllarda üç beyazdan biri olan, kağıt eksikliği sıkıntısı vardır. Bugünkü gibi hovardaca, bilinçsiz bir şekilde yapılan kağıt tüketimi yoktur. Zaten piyasada kağıt çok azdır.

Çocukların sağdan soldan, dağbaşı yaylalarda insanların o yıllarda içtikleri yerli malı,

Birinci, İkinci, Üçüncü ve Bafra marka sigara kağıtları ile erkeklerin kullandıkları Kartal marka jilet bıçağı kabı kağıtlar, hızan üstüne süs, nakış olarak hazırlanır. Geometrik şekilde katlanıp, makasla bilinçli kırılıp, kesilen kağıtlar açılınca, çok güzel, simetrik, delikli, gözlü kağıt şekiller elde edilir. Bu şekiller hızman gövdesine, ustası okuma yazma bilmiyen, renk, simetri, denge, sanat eğitimi almamış, bilye Türk kadınları tarafından hızman üstüne usulca öyle yapıştırılırkı, deyme resamları, iç mimarlarını kışkandırır.

Hazırlanan bu hızman, torbanın bağlanmış ağız ucundan bir iple, güneşe bir ağaca, balkona yada hayma dalına asar. Üç beş gün, asılı kalan hızman iyice kuruduktan sonra yerinden indirilir.

Ustası ağzını çözer. Kalıbın içindeki kepek veya malzeme başaşağıya çevrilerek, dikkatlice boşaltılır. Sonra kalıp torba hızmanın ağız kısmından ucu yassı bezi kesip, delmeyen bir tahta parçası ve elleri, parmakları ile hızmanın içine yapışan bez torbayı bir hayvan keçi derisi yüzer gibi, hiç kopartmadan yekpare bir şekilde çıkartır. Hızman yada hazman kabımız hazırır.

Eksik olan kapağı ve askı ipidir. Kapağı eli az ahşap ustalığından anlıyan bir erkek usta tarafından yapılır. Kapak yapımında ardıç, çam ağacı tercih edilir. Kapak yuvarlak bir ağacın uç kısmı hızmanın içine iki üç santim girecek, üç beş santimi dışarda kalacak şekilde, şekli güzel ağaç bir tapa kapak olarak itina ile hazırlanır. İçindeki yiyeceğı dışarıya dökmeyecek şekilde sıkıca tutacak şekilde yapılır.

Hızman ustası hanım, renkli üç veya altı parça ipi ikili renklerde eşleştirerek, hızmanın kulplarından boynuna geçirilip, ucundan bağlanarak bir çiviye asılacak uzunlukta örüp hızmana bağlanır.

İçine eritilmiş yağ, bal, pekmez gibi yiyecek konulur hızman evin, yada, müstemilatının yüksekçe bir yerine asılır. Emniyetli yerdeki hızman içindeki yiyecek uzun süre bozulmadan kullanılabilir. Çiriş kokusu, yiyeceğede güzel bir koku olarak siner. Yiyecek madde el yapımı

uzun tahta kaşıklarla alınıp yenilirdi. Yaylada, eritilmiş tereyağ, bal, üzüm pekmezi, dut pekmezi doldurulmuş, yirmi litre civarında malzeme alan büyük boy hızmanlar göç sırasında heybelerin gözlerine birar tane karşılıklı konularak at, eşek, üzerinde itanlı bir şekilde kışlık yiyecek olarak, Çukurova'ya getirilir zevkle yenilirdi. Ramazanda oruçta, iftar ve sahur yiyeceği olarak kullanılırdı.

Hızman yapımcılığı maalesef unutulmuş durumda. Teneke, cam ve plastik kavanozlar, kutular bu ihtiyacı yok etti.

Toros köy ve yaylalarındaki Türk El Zanaatı, sanatı hızman yapımcılığı yok olan, "Unutulmaya Yüz Tutan" değil; tamamen unutilan bir el sanatımızdır.

80. İlimiz Osmaniye Kadirli ilçesi Kızıyusuflu Köyü sınırları içindeki Karatepe Açık Hava Müzesi girişindeki el sanatları satış yerinde bu köyde oturan ahşap kaşık kuş heykel ustası Erhan Türkmenoğlu bu satış kulübesinde küçük hızmanlarda satmaktadır.

2007 yılında Osmaniye Cebeli Bereket Kültür Merkezi ile Düziçi ilçesi Karacaoğlan Kültür Merkezlerini aynı gün, o zamanki Kültür ve Turizm Bakanımız Atilla Koç'un katılımları ile aynı gün açılışlarını yaptık. Cebel-i Bereket Kültür Merkezi sergi salonunda açılış nedeniyle Osmaniye el sanatları satış sergisini de açmıştık.

Kültür ve Turizm Bakanımız Sn.Atilla Koç'un sergideki birçok eser gibi, küçük Hızmanlarda dikkatini çekti. Ben Osmaniye İl Kültür Md. Olarak ne olduğunu anlattım. Sayın Bakanımız bir de hızman satın almışlardı.

31 Mart 2019 Mahalli İdareler (Belediye, Muhtar, il Genel Meclisi) seçimlerinden sonra; Kadirli, Sumbas, Andırın, Kozan ilçelerimizde seçilecek arkadaşlarımız, Halk Eğitim, İl Kültür ve Turizm Müdürlükleri, Kalkınma Ajansları, Üniversite ve Yüksek Okul Müdürlükleri ile ortak projeler hazırlayıp; yörelerinde Hızman Yapımcılığı Kursları açarak bu el sanatımızı ve ürünlerini turistik süs eşyası şeklinde pazarlayabilirler.

İlgililerimize Tırşık Dergisi aracılığı ve daha önce Faceborc da bana bu konuyu dile getirmemi yazan Latif KIREKER Kardeşime duyuruyorum. Bu hususta gerekir ve ihtiyaç duyulursa, bir hemşehriniz olarak taşın altına elimi koymaya hazırım.